



KINNITATUD  
VORMSI VALLAVOLIKOGU  
2019. AASTA XX.XX  
MÄÄRUSEGA NR. XX

# VORMSI 2030

VORMSI VALLA ARENGUKAVA  
AASTATEKS 2019-2030

MÄRTS 2019

# SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	3
2. VORMSI TULEVIKUVISIOON 2030	4
3. VALLAJUHTIMISE PÕHIMÕTTED	5
4. SEOSD MAAKONDLIKU ARENGUSTRATEEGIAGA	5
5. STRATEEGILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSED	7
6. EELARVESTRAATEEGIA JA INVESTEERINGUD	17
7. ARENGUKAVA SEIRE JA UUENDAMINE	17
8. RISKIJUHTIMINE	17
9. HETKEOLUKORRA ANALÜÜS	20
Graafik 1: Vormsi ja Läänemaa elanike arv 2010-2019	20
Graafik 2: Tulumaksu laekumine 2004-2018	20
Graafik 3: Vormsi valla rahvastikupüramiid 1.01.2018	21
Graafik 4: Demograafiline tööturusurve indeks Lääne-Eesti väikesaartel 2017-2018	22
Graafik 5: Ülalpeetavate määr Lääne-Eesti väikesaartel 2017-2018	23
Graafik 6: Vormsi tegevusalade kulud kokku 2014-2018	23
Graafik 7: Vormsi põhitegevuse kulude jaotus tegevusalade järgi 2016-2018	24
Graafik 8: Lääne-Eesti väikesaarte elanike arv ja kooli õpilaste arv 2014-2018	26
Graafik 9: Statistilisse profiili kuuluvad üksused Vormsi saarel 2018	27
Graafik 10: Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 2004-2016	27
Graafik 11: Ettevõtluse dünaamika 2004-2016	28
Graafik 12: Ettevõtted tegevusala järgi 2015-2018	29
Graafik 13: Vormsi ettevõtted töötajate arvu järgi 2017-2018	29
Graafik 14: Vormsi palgatöötaja kuukeskmise brutotulu ja saajate arv 2012-2017	30
Graafik 15: Registreeritud töötute arv Lääne-Eesti väikesaartel 2014-2018	30
Graafik 16: Toimetulekutoetused 2018	32

# 1. SISSEJUHATUS

Vormsi on ainulaadne paik ja unikaalne saar Läänemeres. Siin kohtuvad imeline loodus, põnev ajalugu ja omanäolise kujunemislooga kultuuritraditsioonid. Vormsi saab vallana olla kestlik vaid siis, kui saare kogukond on ühteheidetav, ettevõtlik ning oma pärandit ja elukeskkonda väärtustav.

Ajalooliselt on Vormsi huvitav ja omapärane Eesti väikesaar, mis erineb teistest saartest põliselanikkonna ja ühtse kultuurilise tausta puudumise tõttu. Kuni Teise maailmasõjani elasid Vormsi saarel rannarootslased, kellel oli oma keel, kultuur ja elulaad. 1934. aastal elas Vormsil 2393 rootslast ning 122 eestlast. Teise Maailmasõja käigus vahetus saare elanikkond suures osas, kuna sõja käigus toimus rootslaste emigreerumine ja Vormsile asusid elama uued elanikud erinevatest Eestimaa paikadest. Uute elanike sissetulek saarele toimus ka 1960-ndatel ja 1970-ndatel aastatel.<sup>1</sup>

Käesolev strateegia Vormsi 2030 on jätk Vormsi valla arengukavale aastateks 2011-2025. Arengukava koostamisel on lähtutud Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse nõuetest. Arengukava koostamisel osales ligikaudu 100 vallaelanikku, korraldati avalikke arutelusid ja kohtumisi eri huvigruppide esindajatega. Kõik dokumendi koostamisega seotud materjalide avaldati veebilehel [www.vormsi2030.ee](http://www.vormsi2030.ee), mille kaudu oli võimalik elanikel saata täiendavaid kommentaare ja ettepanekuid.

---

<sup>1</sup> Vormsi valla arengukava 2011-2025

## 2. VORMSI TULEVIKUVISIOON 2030

Elujõuline ja ühtehoidva kogukonnaga Vormsi pakub parimat elukeskkonda loodust, rahu ja turvalisust hindavale inimesele.

Vormsi arengumudel visioonini jõudmiseks:



**Eesmärk 1:** Vormsi **looduskeskkond** on hoitud ja tegevuste elluviimisel lähtutakse ökoloogilise tasakaalu hoidmisest.

**Eesmärk 2:** Vormsil on võimalik omandada **kvaliteetset alus- ja põhiharidust**.

**Eesmärk 3:** Vormsil on soodne keskkond **keskkonnasõbraliku ettevõtluse** arendamiseks.

**Eesmärk 4:** Vormsil on elanike vajadusi arvestavad **transpordiühendused**.

**Eesmärk 5:** Vormsilastele on tagatud kvaliteetsete **avalike teenuste** kättesaadavus

**Eesmärk 6:** Vormsil tuntakse ja väärtustatakse **kultuuripärandit** ning saarel on vilgas **kultuurielu**.

**Eesmärk 7:** Vormsi on üks hinnatumaid **säästva turismi** sihtkohti Eestis.

**Eesmärk 8:** Tugev kogukond toetub **kaasavale juhtimisele** ja **omaalgatuse** toetamisele.

### 3. VALLAJUHTIMISE PÕHIMÕTTED

**Läbipaistvus ja kaasatus** – Vormsi olulisim tugevus on tema inimesed ja ühthoidev kogukond. Vormsi on piisavalt väike, et kaasata kaalukate otsuste langetamisel aruteludesse kõiki osapooli ja tagada vallajuhtimise läbipaistvus. Kohtumised vallarahvaga ja tihe infovahetus on regulaarsed ja avatud kõikidele huvilistele, kes soovivad valla arengusse panustada.

**Tasakaalustatus** – vormsilased mõistavad oma vastutust looduse, kultuuritraditsioonide ja kogukonna püsimise ees. Otsuste tegemisel tuleb kaaluda nende mõju inimestele, loodusele ja kultuuripärandile, sest väikesel saarel võivad üksikud otsused omada pöördumatut mõju kogu ainulaadsele ökosüsteemile.

**Järjepidevus ja uuenduslikkus** – Vormsil teatakse, et traditsioonid ja innovatsioon ei ole vastandlikud, vaid üksteist toetavad. Saarel väärtustatakse unikaalset pärandit ja traditsioonilist elulaadi, samal ajal mõistetakse uute tehnoloogiate ja e-lahenduste olulistust, et pakkuda tänapäevaseid võimalusi keskustest eemal.

### 4. SEOSD MAAKONDLIKU ARENGUSTRATEEGIAGA

2019. a jaanuaris kinnitati Lääne maakonna arengustrateegia 2035+. Vormsi arengukava koostamisel on võetud aluseks maakondlikus arengustrateegias toodud eesmärgid ning maakondliku dokumendi koostajad kasutasid omakorda sisendina Vormsi valla visiooni ja eesmäärke, mistõttu on kahe dokumendi ühisosa märkimisväärne. Alljärgnevalt on toodud olulisemad seosed kahe arengukava vahel.

Lääne maakondliku arengustrateegia eesmärgid	Vormsi valla arengukava eesmärgid
<b>E1:</b> Maakonna elatustase on kõrgem Eesti keskmisest.	<b>E3:</b> Vormsil on soodne keskkond keskkonnasõbraliku ettevõtluse arendamiseks.
<b>E2:</b> Igal läänlasel on töökoha- ja eneseteostusvõimalus Läänemaal.	<b>E3:</b> Vormsil on soodne keskkond keskkonnasõbraliku ettevõtluse arendamiseks.
<b>E3:</b> Elanike arvu muutus on positiivsem võrreldes Eesti keskmisega.	<b>VISIOON:</b> Elujõuline ja ühthoidva kogukonnaga Vormsi pakub parimat elukeskkonda loodust, rahu ja turvalisust hindavale inimesele.

<b>E4:</b> Maakonnas on igapäevaeluks vajalikud teenused kättesaadavad ja kvaliteetsed.	<b>E5:</b> Vormsilastele on tagatud kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavus.
<b>E5:</b> Maakonnas on võimalik omandada heatasemelist üld-, kutse- ja kõrgharidust.	<b>E2:</b> Vormsil on võimalik omandada kvaliteetset alus- ja põhiharidust.
<b>E6:</b> Läänemaal on väga hea ja kiire ühendus pealinna regiooniga.	<b>E4:</b> Vormsil on elanike vajadusi arvestavad transpordiühendused.
<b>E7:</b> Head maakonnasisesed transpordiühendused.	<b>E4:</b> Vormsil on elanike vajadusi arvestavad transpordiühendused.
<b>E8:</b> Läänemaa on turvalise ja tervisliku elukeskkonnaga maakond.	<b>E1:</b> Vormsi looduskeskkond on hoitud ja tegevuste elluviimisel lähtutakse ökoloogilise tasakaalu hoidmisest.
<b>E9:</b> Läänemaa on atraktiivne ja tuntud kultuuri- ja turismi sihtkoht.	<b>E6:</b> Vormsil tuntakse ja väärtustatakse kultuuripärandit ning saarel on vilgas kultuurielu. <b>E7:</b> Vormsi on üks hinnatumaid säästva turismi sihtkohti Eestis.

## 5. STRATEEGILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSED

### Eesmärk 1:



### Vormsi looduskeskkond on hoitud ja tegevuste elluviimisel lähtutakse ökoloogilise tasakaalu hoidmisest.

Vormsi looduskeskkonna kaitsmine ei ole eesmärk omaette, vaid kogu Vormsi arendamist läbiv küsimus ning valikute lähtekoht. Nii kavandamisel kui ka plaanide elluviimisel lähtutakse põhimõttest, et tegevustega kaasneks keskkonnale võimalikult väike kahjulik mõju. Väiksele kogukonnale võib keskkonnaseisundi halvenemine mõjuda äärmiselt valusalt, mõjutades oluliselt mitte ainult elukeskkonda, aga ka kultuuripärandi säilimist ja turismisektori elujõulisust. Igal inimesel, ettevõttel ja organisatsioonil on oma roll keskkonnaalase teadlikkuse tõstmisel ja säästliku eluviisi rakendamisel.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Looduslike alade osatähtsus
- Metsa raiemahud
- Keskkonnaalane teadlikkus ja keskkonnaalaste projektide arv

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

- 1.1. Keskkonnateadlikkuse tõstmine nii vormsilaste kui saare külaliste hulgas eesmärgiga vähendada ökoloogilist jalajälge. Koostöö turismiteenuste pakujatega turistide poolt saarele jäetava prügi hulga vähendamiseks. Koostöö kooliga keskkonnaalase teadlikkuse tõstmiseks ja väärtushinnangute kujundamiseks.
- 1.2. Valla üld- ja teemaplaneeringuga maakasutamise planeerimine, valla üldplaneeringu uuendamine ning kokkulepete saavutamine maakasutuse põhimõtetes.
- 1.3. UNESCO Lääne-Eesti biosfääri programmiala tähistamine ja tutvustamine koostöös teiste programmialasse kuuluvate omavalitsustega.<sup>2</sup> Tegevuste elluviimine vastavalt programmiala tegevuskavale.<sup>3</sup>

---

<sup>2</sup> Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

<sup>3</sup> <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/laane-eesi-biosfaari-programmiala>

- 1.4. Jäätmemajanduse arendamine, sh prügi sorteerimise ja taaskasutuse stimuleerimine eesmärgiga vähendada elanike ja külaliste ökoloogilist jalajälge saare keskkonnale.
- 1.5. Metsade säästlik ja jätkusuutlik majandamine, metsa lageraie piiramine, et tagada rohevõrgustiku tuumalas looduslike alade osatähtsuse säilimine. Kevadine metsa istutamine ja korrastustalgud koostöös RMK-ga.
- 1.6. Väärtuslike maastike ja kaitsealade säilitamine ja arendamine, rohustikku kasvanud rannaalade korrastamine.
- 1.7. Kraavisüsteemide korrastamise toetamine, et vähendada üleujutustest tulenevaid negatiivseid mõjusid keskkonnale ja teedevõrgu olukorrale.
- 1.8. Kalade kudealade taastamise toetamine.



## **Eesmärk 2:**

### **Vormsil on võimalik omandada kvaliteetset alus- ja põhiharidust.**

Vormsi kool on kogukonna kestlikkuse alustala. Kui kaob kool, kaovad ka noored pered lastega. Kooli olemasolust üksi ei piisa, vajalik on tagada pakutava hariduse kvaliteet ja mitmekülgsus. Vormsi Lasteaed-Põhikooli missiooniks on olla parim paik õppimiseks, seda võimaldab kooli tihe sidumine saare ja kogukonnaga, kaasates koolielu arendamisel aktiivselt nii lapsevanemaid, vilistlasi kui ka saareelanikke. Tugeva hariduse tagavad tugevad ja motiveeritud õpetajad. Kuna laste arv on saarel vähenenud, peab kool leidma paindlikke lahendusi selleks, et kaasata täiendavaid õpilasi mujalt Eestist, kes väärustavad Vormsi õpi- ja elukeskkonda.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Õpilaste arv Vormsi Lasteaed-Põhikoolis
- Koolipersonali komplekteeritus
- Õpilaste, lapsevanemate ja kooli töötajate rahulolu
- Koostööprojektide arv kogukonnas

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

- 2.1. Kaasaegse õppijasõbraliku õpikeskkonna väljaarendamine, mis võimaldab igale lapsele individuaalselt võimetekohast õpet. Kaasaegsete info- ja kommunikatsioonivahendite kasutamine õppeprotsessis.



- 2.2. Õppekavades Vormsi spetsiifika kasutamine, loodus- ja kultuuripärandi sidumine õppekavasse. Õpilaste kaasamine Vormsi koduloo uurimisse, jäädvustamisse ja edasiarendamisse.
- 2.3. Õpetajatele suunatud arendus- ja motivatsioonitegevuste väljatöötamine ja elluviimine, asjatundliku haridusjuhtimise tagamine.
- 2.4. Õpilaste spordi- ja huvialaderingide töö arendamine. Kaasaegsel tasemel õppetöö ja huvihariduse kindlustamine õppevahenditega (sh muusikariistadega), mänguväljakute edasiarendamine. Sise- ja välitingimuste parendamine sportimiseks (kinnise spordihoone rajamine Vormsi Kooli juurde).<sup>4</sup>
- 2.5. Vormsi kool kui kogukonna haridusasutus - kooli ja kogukonna sidemete arendamine, sh lapsevanemate, vilistlaste ja kogukonnaliikmete tihedam kaasamine kooliga seotud tegevustesse, koostööprojektide elluviimine kultuuriseltside ja muuseumiga (nt kultuurilaagri korraldamine).
- 2.6. Noorsootöö arendamine, Vormsi Noortekogu töö toetamine. Noortele kvaliteetse ja hariva vaba aja veetmise võimaluste loomine, sh kohalike ettevõtjate ja organisatsioonidega. Õpilaste osalemine rahvusvahelistes programmides.
- 2.7. Täiskasvanuhariduse edendamine ja täiendkoolituse pakkumine.

### Eesmärk 3:



### Vormsil on soodne keskkond keskkonnasõbraliku ettevõtluse arendamiseks.

Valla roll ettevõtluse arendamisel on toetav ja soodustav. Vald ei pea niivõrd ise tegema, kuivõrd looma tingimused, milles ettevõtjatel oleks lihtne töökohti luua ja majandustegevust edendada. Selleks on kriitilise tähtsusega vajaliku infrastruktuuri olemasolu, sh kiire ja stabiilse interneti toimimine üle kogu saare, mis võimaldab Vormsil tegutseda kõrget lisandväärtust loovatel ettevõtjatel. Vormsi tervitab ettevõtlust, ennekõike uuenduslikku ja ressursse säästlikult kasutavat majandustegevust.

---

<sup>4</sup> Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Tööhõive ja keskmine palk
- Valla maksutulud
- Majanduslikult aktiivsed üksused/ettevõtted
- Kiire ja stabiilse internetiühenduse olemasolu kogu saarel

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

- 3.1. Koostöös maakondliku arenduskeskusega ettevõtlusalaste koolituste korraldamine ja ettevõtlusalane nõustamine, keskkonnasõbralike ning traditsiooniliste tehnoloogiate kasutamise soodustamine majandustegevuses.
- 3.2. Tingimuste loomine kohaliku mahetootmise ja omatoodete arendamiseks ja turundamiseks (näiteks metsaannid, maitse- ja ravimtaimed, puu- ja köögiviljad, kalad, koduloomad ja ulukid).
- 3.3. Ühistulise tegevuse kandepinna laiendamine Vormsi maa- ja metsaomanike hulgas.
- 3.4. Loomemajanduse ettevõtete arengu soodustamine, sh koostöö kultuuriorganisatsioonide ja turismiettevõtjatega, traditsioonidel põhineva käsitööettevõtluse soodustamine.
- 3.5. IT-sektori ja teiste kaugtööd võimaldavate tegevusalade arendamiseks soodsa keskkonna loomine, kiire ja stabiilne internetiühenduse tagamine kogu saarel.
- 3.6. Saare atraktiivseks muutmine ettevõtetele ja professionaalidele, kes väärtustavad Vormsit sobiva tegevuspaigana (sh ajutised lahendused), nt koostöötamiskeskus, kunstiresidentuurid jne, selleks vajalike ruumide ja tehnilise varustuse pakkumine.



#### **Eesmärk 4:**

**Vormsil on elanike vajadusi arvestavad transpordiühendused.**

Mitmekülgsed, turvalised ja paindlikud transpordilahendused on saareelanike jaoks elulise tähtsusega. Praamiliiklus peab toetama elu saarel, mitte dikteerima saare arenguvõimalusi. Kõike olulisem on tagada tipphooajal piisava üleveomahu

olemasolu, mis võimaldaks liigelda nii kohalikel elanikel kui teenindada ettevõtjaid ja turiste. Pikas perspektiivis on eesmärgiks vähendada oluliselt saare autostumist. Vormsi on just paraja suurusega, et pakkuda külalistele alternatiivseid liikumisvõimalusi.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Praamide väljumiste ja kasutajate arv
- Vormsi elanike rahulolu transpordiühendustega
- Liiklusõnnetuste arv
- Kergliiklusteede kogupikkus

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

- 4.1. Vormsilaste vajadustest lähtuva kvaliteetse ja paindliku praamiühenduse korraldamine saare ja mandri vahel. Seista riigiga läbirääkimistel praamiliikluse tihendamise ja kvaliteetse teenuse nõuete täitmise eest.
- 4.2. Sviby sadama infrastruktuuri parendamine, sh Sviby sadama teise rambi väljaehitamine, reisijatele ohutu liikumistee märgistamine, sadamahoone kasutuselevõtt koos piletimüügiga.<sup>5</sup>
- 4.3. Teedevõrgustiku arendamine, ennekõike vallateede olukorra parandamine, teedekasutuse intensiivsuse vähendamine, teehoolduse tagamine (sh talveperioodil).
- 4.4. Sidusa ja kvaliteetse kergliiklusteede võrgustiku arendamine, sh uute kergliiklusteede rajamine (Sviby-Hullo).<sup>6</sup> Autostumise vähendamine, saarel autovaba liikumise soodustamine.
- 4.5. Liiklusohutuse tagamine koostöös Politsei- ja Piirivalveametiga, liiklusjärelvalve tihendamine saarel, sh kasutades digitaalseid lahendusi.
- 4.6. Raskeveokite, sh metsaveokite liiklemisele seotud piirangute väljatöötamine, et vähendada koormust teedele, suurendada liiklusohutust ja reguleerida praamiveo mahte ennekõike turismihooajal.
- 4.7. Väikesadamate arendamise soodustamine ning lautrite renoveerimine külades.<sup>7</sup> Merekultuuri võimaluste tutvustamine, täiendavate teenuste väljaarendamine väikesadamate kaudu saarele saabujatele.

---

<sup>5</sup> Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

<sup>6</sup> Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

<sup>7</sup> Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

- 4.8. Lennuvälja korrashoid ja juurdepääsuteede rajamine, väikelennunduse arendamine ja võimaluste tutvustamine.<sup>8</sup>



### **Eesmärk 5:**

### **Vormsilastele on tagatud kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavus.**

Sõltumata asukohast on kohaliku omavalitsuse kohustus tagada oma kodanikele avalike teenuste kättesaadavus vajalikus mahus ja kvaliteedis. Saarel peab olema hea elada kõikidel inimestel, nii noortel kui vanadel. Vormsi saar on kvaliteetne paik elamiseks, siin on inimestele tagatud nii turvalisusega seotud kui ka sotsiaal- ja tervishoiuteenused.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Avalike teenuste, sh sotsiaalhooldekandeteenuste kättesaadavus ja rahulolu teenuste kvaliteediga
- Kuritegude ja õnnetusjuhtumite arv

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

- 5.1. Päästevõimekuse tõhustamine ja sündmusele reageerimiskiiruse tõstmine, merepäästevõimekuse toetamine ja arendamine.<sup>9</sup>
- 5.2. Veevärgi ja –kanalisatsiooni arendamine, tuletõrje veevõtukohtade rajamine.
- 5.3. Kohaliku soojamajanduse ja energiavarustatuse süsteemi täiustamine ja energiasäästu rakenduste laialdane kasutamine.
- 5.4. Kiire ja stabiilse internetiühenduse tagamine kogu saarel.
- 5.5. Perearstiteenuse kvaliteedi ja kättesaadavuse tagamine saareelanikele.
- 5.6. Sotsiaalhoolekande seaduses sätestatud kohalikule omavalitsusele kohustuslike sotsiaalteenuste osutamine kvaliteetselt ja elanike huve arvestavalt, sh koduteenus, väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus, tugisikuteenus, täisealise isiku hooldus, isikliku abistaja teenus,

---

<sup>8</sup> Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

<sup>9</sup> Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

varjupaigateenus, turvakoduteenus, sotsiaaltransporditeenus, eluruumi tagamine ja võlanõustamisteenus.

- 5.7. Eakate aktiivseks tegevuseks võimaluste loomine ja tegevuse toetamine.
- 5.8. Lühiajalise lastehoiuteenus arendamine.

## Eesmärk 6:



### Vormsil tuntakse ja väärtustatakse kultuuripärandit ning saarel on vilgas kultuurielu.

Vormsi on kultuuri täis saar, sinne eestirootsi kultuuripärand on ainulaadne ja oma erilise kujunemislöö tõttu huvipakkuv külalistele lähemalt ja kaugemalt. Vormsilased hindavad ja väärtustavad oma kultuuripärandit, see on põimitud inimeste igapäevaellu ja kooliprogrammidesse. Vormsi Talumuuseum teeb hindamatut tööd kultuuripärandi tutvustamisel ja vahendamisel. Lisaks kultuuripärandile on saareelanikel ja külalistel võimalik osa saada paljudest kultuurisündmustest – kontsertidest, teatrietendustest ja filmilinastustest. Vormsi ei ole muuseumieksponaat, vaid elav ja arenev kultuuriruum.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Vormsil toimuvate kultuurisündmuste arv ja osalejate arv
- Aktiivsete kultuuriseltside arv ja korraldatud sündmused

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

- 6.1. Vormsile omaste vaimse kultuuripärandi nähtuste kandmine vaimse kultuuripärandi nimistusse. Vormsi kultuuri- ja loodusväärtuste kaardistamine ja arvele võtmine (arhitektuurselt miljööväärtuslike alade piiritlemine, miljööväärtuslike alade säilitamise tagamine), väärtuslike pärandkultuurimaastike taastamine ja hooldamine, kultuurilooliste objektide tähistamine ja hooldamine, kultuuriinimeste haudade hooldamine. Hävimisohus kultuuripärandi konserveerimine.

- 6.2. Vormsi kultuuriajaloo uurimine ja kultuuriloo laialdane tutvustamine ja Olavipäeva traditsiooni jätkamine. Eestirootsi kultuurialane koostöö teiste omavalitsustega, eestirootsi kultuuri hoidmine ja tutvustamine.<sup>10</sup>
- 6.3. Vormsi Talumuuseumi tegevuse toetamine, eesmärgiga laiendada ja uuendada ekspositsioone ning kohandada muuseum saare õpilastele koduloo ja tööoskuste õpikeskkonnaks.
- 6.4. Vormsi kirikuaia ja kalmistu korrastamine, kirikuhoone korrashoid.
- 6.5. Professionaalse kultuuritegevuse toetamine Vormsil (kontserdid, teater jms). Võimaluste loomine avalike ürituste korraldamiseks.
- 6.6. Vormsilt lahkunud rootsi kogukonnaga suhete tihendamine.
- 6.7. Rahvatervise edendamise ja tervislike eluviiside propageerimine, noortesordi toetamine. Staadion- jalgpalliväljaku väljaehitamise jätkamine, sportimis- ja liikumisharrastusvõimaluste arendamine saarel.



### **Eesmärk 7:**

### **Vormsi on üks hinnatumaid säästva turismi sihtkohti Eestis.**

Turism on Vormsi arengus võtmekohal, siin pakutakse väga kvaliteetset turismiteenust. Ennekõike ootab Vormsi külla loodus- ja kultuurituriste, inimesi, kes hindavad seda vaikust ja rahu, mida saarel pakkuda on. Saarel tegutsevad ettevõtjad teevad omavahel tihedat koostööd, et pakkuda külalistele unustamatut kogemust, sealjuures tehes seda säästlikult ja keskkonnateadlikult. Vormsit tuntakse kui eripärast ning keskkonnateadlikku sihtkohta.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Ööbimiste arv
- Majutuskohtade arv
- Turismisektori müügitulu
- Turismiteadlikkus ja küllastajate rahulolu

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

---

<sup>10</sup> Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

- 7.1. Matkaradade, telkimis- ja laagrikohtade rajamine ja hooldamine.<sup>11</sup> Vormsi avalike randade korrastamine ja avalike ujumiskohtade infrastruktuuri rajamine.
- 7.2. Koostöö tihendamine turismiga seotud osapoolte vahel, sh turismiettevõtted, kultuuritegijad, vallaasutused jt. Turismisektori ettevõtete poolt pakutava tootevaliku laiendamine ja teenuste kvaliteedi tõstmine, turistile suunatud tegevuses hooajalisuse vähendamine.
- 7.3. Huvialaturismi (jahi- ja kalaturism, mereturism, loodusturism (sh linnuvaatlus)) ja pereturismi laiendamine, turundustegevuste elluviimine sihtrühmadele, eelkõige Vormsi kui loodusturismi sihtkoha turundamine, sh koostöös teiste väikesaartega.<sup>12</sup>
- 7.4. Turismimarsruutide koostamine, turismiinfrastruktuuri parendamine ja turismiobjektide kohta käiva teabe kättesaadavaks tegemine, sh selleks uute ja innovaatiliste lahenduste kasutusele võtmine. Giidide koolitamine ja retkejuhtide väljaõpe.
- 7.5. Vormsi mainekujundus, külastusvõimalustest ja kultuurisündmustest teabe kättesaadavuse parendamine meediakanalites, osalemine turismimesidel ja teistel mainekujundusüritustel.

## Eesmärk 8:



### **Tugev kogukond toetub kaasavale juhtimisele ja omaalgatuse toetamisele.**

Tugev saar eeldab tugevat, ühtehoidvat ja usaldavat kogukonda. Elujõulise kogukonna eelduseks on rahvastiku juurdekasv, aktiivne osavõtt valla tegevustest ja igakülgne omaalgatuse toetamine. Vallas elavad ja saarel maad omavad inimesed omavad tihedat kontakti Vormsi kogukonnaga, nad on vallategemistest pidevalt informeeritud ja aktiivselt valmis omalt poolt panustama. Väike kogukond kannab hoolt selle eest, et otsuste langetamine oleks läbipaistev ning põhineks erinevatelt osapooltelt kogutud arvamustele.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

---

<sup>11</sup> Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

<sup>12</sup> Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

- Elanike arvu kasv, sh aastaringsest saarel elavate inimeste arv
- Laste ja noorte (kuni 26) osakaal elanikkonnast
- Investeeringute maht ja täiendavate projektide maht
- Kogukonna kaasamisürituste arv
- Elanike rahulolu

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

- 8.1. Valla üldplaneeringu uuendamine, et luua eeldused uute elamispiirade väljaarendamiseks ja kinnisvaraturu mitmekesistamiseks. Ehitustegevusega seotud piirangute (sh muinsuskaitsete piirangute) analüüsimine ja selgitamine kodanikele (mh inglise keeles, et tagada välismaalastest maaomanike võimekus kinnisvara arendamisel vastavalt saare miljööväärtuslikule keskkonnale). Suhtlemine saare maaomanikega (sh välisriikidest päris maaomanikud), et selgitada nende plaane kinnisvara arendamisel ja tihendada maaomanike kontakti saarega.
- 8.2. Valla elanikuks registreerimise kaasnevate võimaluste tutvustamine.
- 8.3. Infovahetuse tõhustamine ja kogukonna kaasamine, sh valla ajaleht, valla koduleht, regulaarsete infotundide korraldamine. Valla õigusaktide eelnõude avalik arutelu saarerahvaga, regulaarsed vallarahva ühised arutelud ja mõttetalgud. Saare tulevikuvõimalusi käsitlevate „Vormsi 2030“ arutelukoosolekute regulaarne korraldamine.
- 8.4. Vormsi kodulehe sisuline edasiarendamine, informatsiooni kättesaadavaks tegemine kõikide teenuste kohta. Olulisema informatsiooni tõlkimine nii inglise kui ka rootsi keelde, vastavalt turismisektori vajadustele ka teistesse keeltesse. Info vahendamine teenusepakkujate kohta, sh inglise keeles.
- 8.5. Kaasamise hea tava juurutamine, sealhulgas Vormsil aastaringsest mittelelavate maa- ja kinnisvara omanikega. Iga-aastaste rahulolu-uuringute läbiviimine püsielanikkonna hulgas selgitamiseks rahulolu avalike ja esmatähtsate teenustega
- 8.6. Seltsi- ja ühistegevuse laiendamine (talgud, külapäevad, infoliikumise parendamine), külaseltsidele tegevustoetuse andmine. Vabatahtlike ja vabaühenduste tegevuse toetamine. Valla vabaühenduste liikmete koolitamine ja nõustamine projektide esitamise ja juhtimisalaste teadmiste ja oskuste süvendamiseks.
- 8.7. Ühistegevuse soodustamine, selle tarvis projektide rahastamise korra väljatöötamine vallaelarvest toetuse taotlemiseks.
- 8.8. Vallavolikogu liikmete ja vallaametnike pädevuste tõstmine.



- 8.9. Välisprojektides osalemisaktiivsuse suurendamine, Vormsi probleemide lahendamise tarvis vallaelarvelistele vahenditele kaasrahastuse hankimine, sh väikesaarte programmi ja Euroopa Liidu struktuurivahendite laialdane kaasamine. Koostöö tihendamise teiste väikesaarte juhtide ja spetsialistidega, vastastikku tegevustest õppimine.
- 8.10. Koostöö aktiveerimine rootslaste kogukonnaga. Regulaarne infovahetus rootslaste kogukonnaga, uudiste ja info kättesaadavaks tegemine inglise keeles, vastavalt vajadusele ka rootsi keeles.

## 6. EELARVESTRAATEEGIA JA INVESTEERINGUD

Valla eelarvestrateegia lisatakse dokumendile hiljem.

## 7. ARENGUKAVA SEIRE JA UUENDAMINE

Arengukava on elav dokument. Arengukava seire toimub kord aastas ja selle käigus koostatakse ülevaade arengukava elluviimise senisest käigust, milles hinnatakse strateegia elluviimise edukust, täpsustatakse vajadusel strateegilisi eesmärgi ja tegevusi ning investeeringute loetelu. Iga-aastaselt koostatakse nelja aasta tegevuskava ja seotakse see Vormsi valla eelarvestrateegiaga.

Lähtudes läbipaistvuse ja kaasatuse põhimõttest, korraldatakse vähemalt kord aastas arengukava hindamiseks ja täiendamiseks strateegiaseminar, mis on avatud kõikidele huvilistele ning kus arutatakse koos kogukonna esindajatega läbi valda puudutavad võtmeküsimused ja võimalikud lahendused. Arengukava koostamine, seire ja kaasamine on korraldatud lähtudes Kohaliku omavalitsuse korralduse seadusest.

## 8. RISKIJUHTIMINE

Peamised riskivaldkonnad	Riskide maandamise tegevused
Looduskeskkonnaga seotud riskid, sh reostusohu, looduskeskkonna hävinemine, jätkusuutmatu metsamajandamine.	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Säätlik ja kestlik, Vormsi oludega ja eripäradega arvestav metsamajandamine, sh vajalike piirangute kehtestamine, elanikkonna teavitamine, vajalike uuringute läbiviimine keskkonnaseisundi hindamiseks.</li> <li>2. Reostusele ja keskkonnaohtudele reageerimise võimekuse arendamine.</li> </ol>

<p><b>Demograafiliste muutustega seotud riskid</b>, sh elanike arvu langus, valla tulubaasi vähenemine.</p>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Eelduste loomine uute elanike saarele kolimiseks, sh lastega pered. Selleks vajalikud eluruumid, tööturg ja kaugtöövõimalused, lasteaed ja kool, avalikud teenused ja praamiühendused.</li> <li>2. Kohalike elanike seas rahulolu-uuringute regulaarne läbiviimine, et ennetada saarelt lahkumisi.</li> <li>3. Tihe kontakt saare maaomanike ja saare külastajatega, sh välisriikidest.</li> </ol>
<p><b>Majanduskeskkonnaga seotud riskid</b>, sh tööpuuduse kasv, oskustööjõu puudus, üldise majanduskeskkonna halvenemine, turistide arvu vähenemine, transpordiühenduste halvenemine, internetiühenduse probleemid.</p>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Koostöös teenusepakkujatega kiire ja stabiilse ülesaarelise internetiühenduse pakkumine.</li> <li>2. Vallas tegutsevate ettevõtjate, sh turismiettevõtjate omavahelise koostöö soodustamine, klasteritegevuste väljaarendamine, pakutavate teenuste ühisturundus, sh välisturgudel.</li> </ol>
<p><b>Hariduse- ja kultuurivaldkonnaga seotud riskid</b>, sh õpilaste arvu langemine alla kriitilise piiri, distantsõppe võimaluste piiramine, kultuuripärandi hävinemine.</p>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Regulaarsete arutelude läbiviimine kooli, lapsevanemate ja kogukonnavahel, ootuste kaardistamine, kooli tegevuste selgitamine laiemale avalikkusele.</li> <li>2. Kuna valla oma õpilaste arv ei taga pikas perspektiivis kvaliteetse hariduse pakkumise võimekust, tuleb leida täiendavalt õpilasi mujalt Eestis, samal ajal tuleb distantsõppe korraldust selgitada Haridus- ja Teadusministeeriumile, et tagada riiklik toetus valitud meetodile.</li> <li>3. Kultuuripärandi olukorra kaardistamine ja pidev seire, halvas või hävinemisohus oleva kultuuripärandi osas vajalike kaitsemeetmete rakendamine.</li> </ol>
<p><b>Avalike teenuste kättesaadavusega seotud riskid</b>, sh pääste- ja esmaabi võimekuse tagamisega seotud riskid, perearsti kättesaadavus, eakate osakaalu kasvuga tulenevalt avalike teenuste osutamise riskid, turvalisusega ja ohutusega seotud riskid.</p>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Päästevõimekuse, sh merepäästevõimekuse tagamine, osalemine päästealastel õppustel.</li> <li>2. Koostöös teiste omavalitsustega optimaalsete lahenduste väljatöötamine sotsiaalhooldekande- ja tervishoiuteenuste pakkumiseks vajalikus mahus ja kvaliteedis.</li> </ol>

**Kogukonnaga ja usaldusega seotud riskid**, sh koostöö puudlikkus valla ja kodanike vahel, konfliktidest tulenev mainekahju.

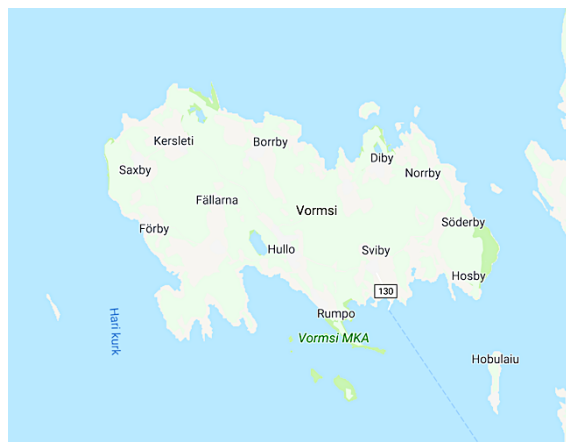
1. Vallajuhtimine on läbipaistev, otsustusprotsesside kohta jagatakse informatsiooni.

2. Korraldatakse regulaarselt valla arengukava uuendamise ja tegevuskavade ülevaatamiseks kaasamise kohtumisi „Vormsi 2030“, kõik ülevaated avalikustatakse valla kodulehel.

## 9. HETKEOLUKORRA ANALÜÜS

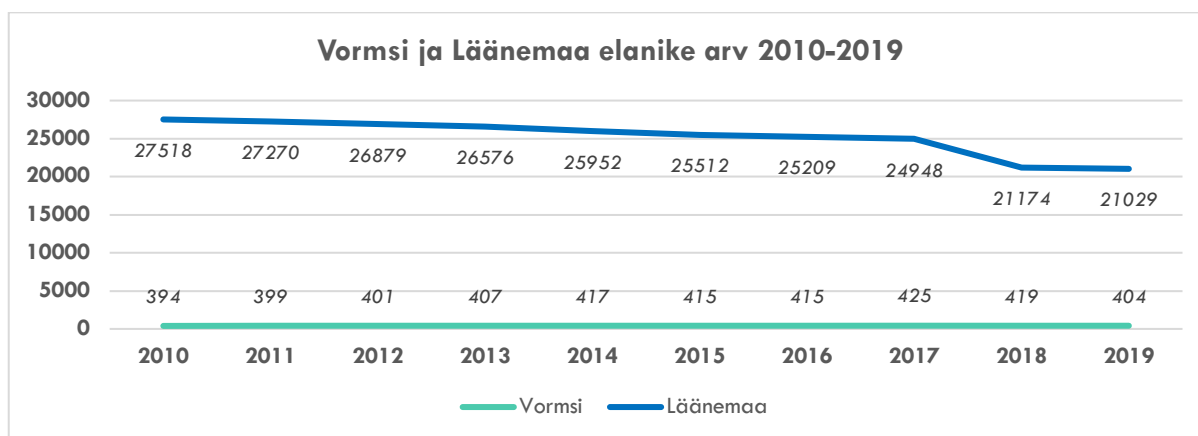
### 9.1. Põhiandmed

Vormsi vald paikneb Lääne-Eesti saarestikus Lääne maakonnas. Saare pindala on 93 m<sup>2</sup>. Vormsi on suuruselt neljas saar Eestis Saaremaa, Hiiumaa ja Muhu järel. Saar on välja venitatud ida-lääne suunas, suurim laius ulatub 16 ja pikkus 10 kilomeetrini. Saarel on 14 küla, millel on säilinud rootsipäraseid nimed.



Seisuga 01.01.2019 on Vormsi valla elanike arv 404 inimest. Viimase kümnendi jooksul on registreeritud vallaelanike arv enamasti püsinudki 400 inimese juures.

Graafik 1: Vormsi ja Läänemaa elanike arv 2010-2019

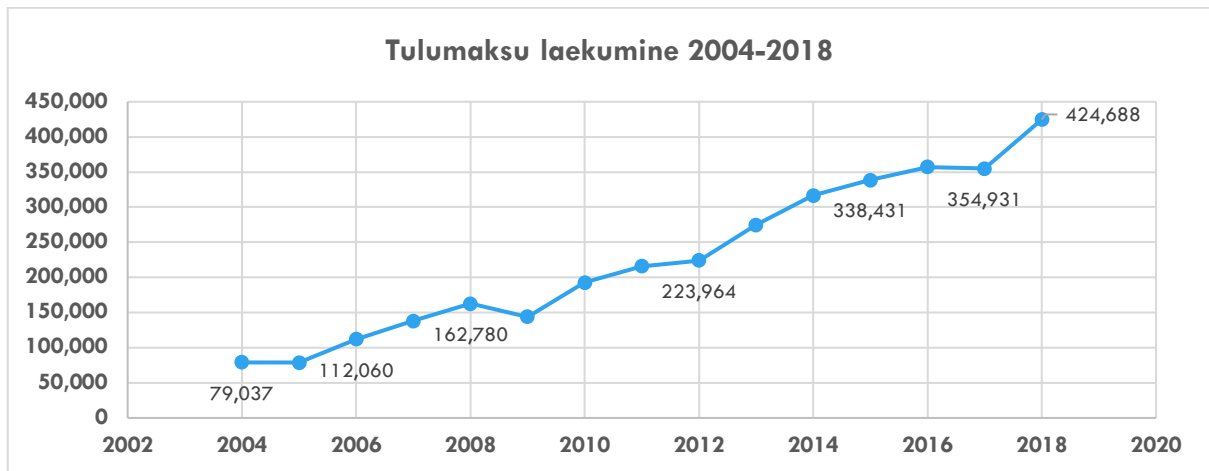


Allikas: Siseministeerium

Aastaringelt Vormsil elavaid inimesi on hinnanguliselt 200. Suvehooajal on saarel viibivate inimeste arv märkimisväärselt suurem. Vormsi valla territooriumil on keskmine rahvastiku tihedus 4,3 elanikku ruutkilomeetri kohta, mis on Lääne-Eesti väikesaarte võrdluses väiksem (Kihnu vallas on see näitaja 39,6 ja Ruhnu vallas 10,7 inimest ruutkilomeetri kohta).

Kui registreeritud elanike arv on püsinud samal tasemel, siis tulumaksu laekumine on viimaste aastate lõikes pidevalt tõusnud.

Graafik 2: Tulumaksu laekumine 2004-2018

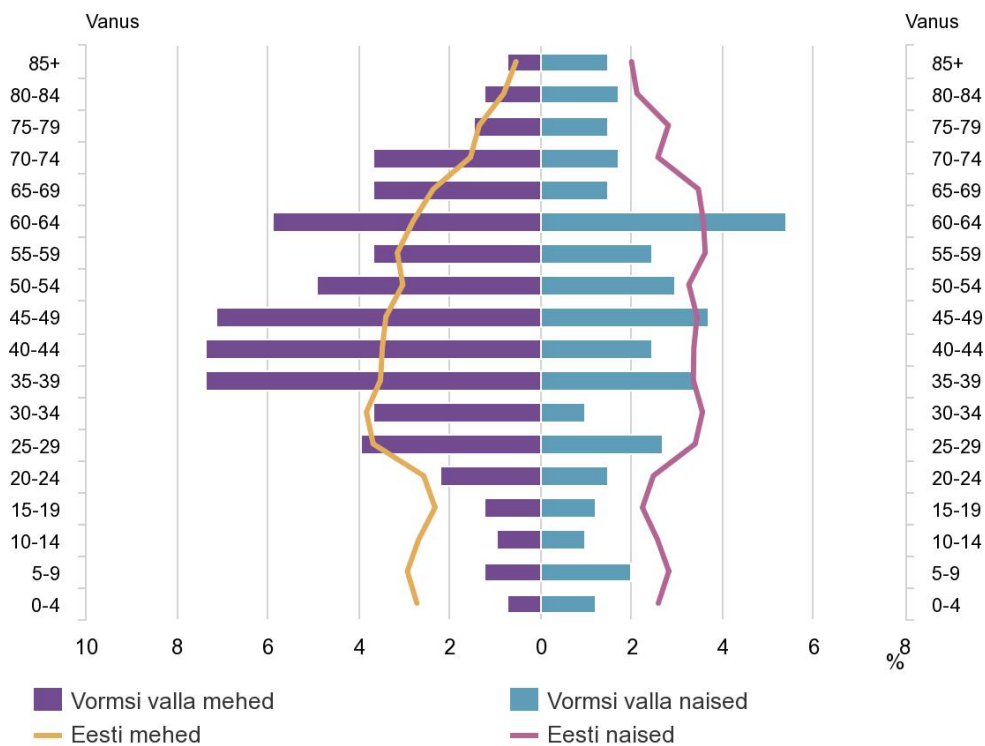


Allikas: Statistikaamet

Vormsi valla rahvastiku koosseisu iseloomustab rahvastikupüramiid. Allpool on püramiid toodud seisuga 01.01.2018 (kuva Statistikaameti piirkondlike andmete portaalist):

Graafik 3: Vormsi valla rahvastikupüramiid 1.01.2018

#### Vormsi valla rahvastikupüramiid, 1. jaanuar 2018



Allikas: Statistikaamet

Demograafiline tööturusurve indeks iseloomustab lähitulevikus tööturule sisenevate (vanuses 5-14) ja sealt väljuvate põlvkondade (vanuses 55- 64) arvukuse vahekorda. Indeksi

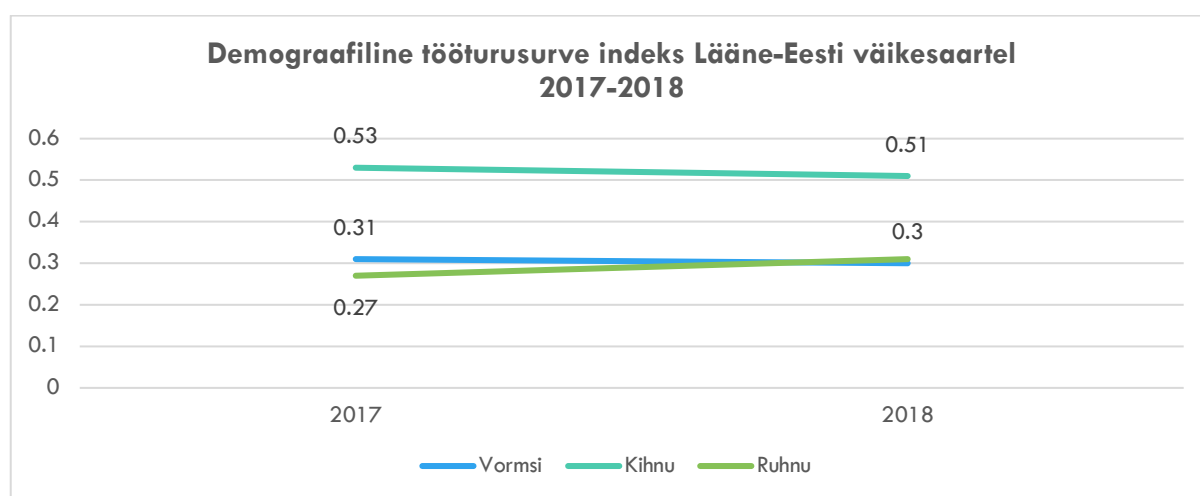
väärtuse langemine alla 1,0 viitab tööjõu puuduse ohule. Alates aastast 2011 on tööturusurve indeks Vormsi vallas püsinud 0,3 juures, mis näitab, et ühe tööturult lahkuja kohta on 0,3 potentsiaalset tööturule sisenejat.

Tabel 1: Rändesaldo Vormsi vallas

	Siseränne	Välisränne
2015	0	-1
2016	10	5
2017	-5	3

Allikas: Statistikaamet, Lääne maakonna arengustrateegia

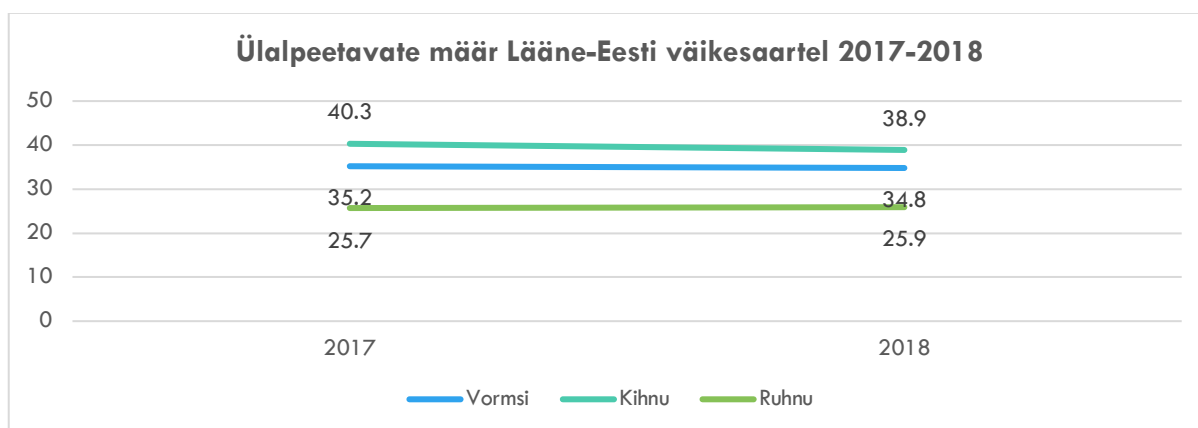
Graafik 4: Demograafiline tööturusurve indeks Lääne-Eesti väikesaartel 2017-2018



Allikas: Statistikaamet

Vanusstruktuuri muutumist kajastav ülalpeetavate määr iseloomustab mittetööealiste elanike arvu (vanuses 0-14 ja 65+) suhet tööealiste (vanus 15-64) arvukusse. Ülalpeetavate määr näitab, mitu mittetööelist inimest on 100 tööealise elaniku kohta - mida väiksem on see suhe, seda väiksem koormus on töötajatel.

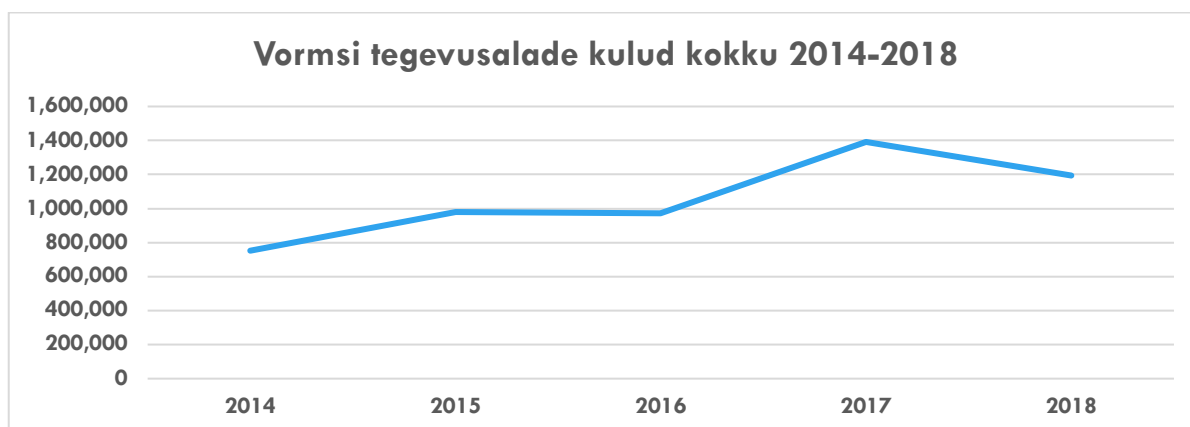
Graafik 5: Ülalpeetavate määr Lääne-Eesti väikesaartel 2017-2018



Allikas: Statistikaamet

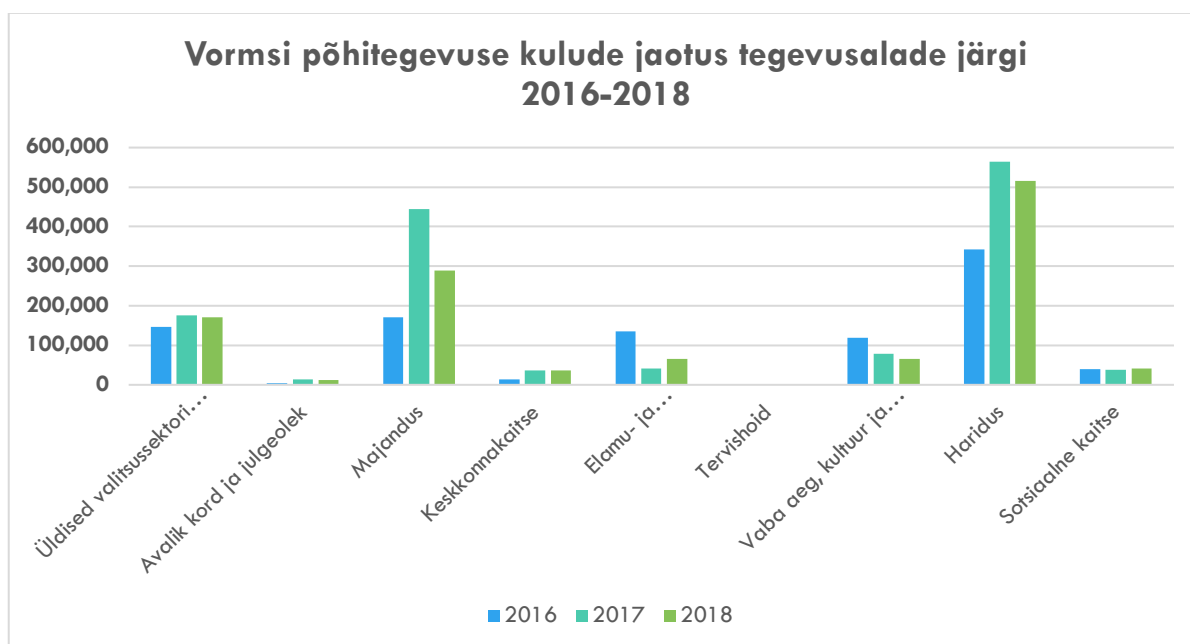
## Vormsi valla finantsjuhtimine

Graafik 6: Vormsi tegevusalade kulud kokku 2014-2018



Allikas: Riigi Teataja

Graafik 7: Vormsi põhitegevuse kulude jaotus tegevusalade järgi 2016-2018



Allikas: Riigi Teataja

## 9.2. Eesmärgivaldkond: looduskeskkond

Vormsi kuulub UNESCO võrgustikku kuuluvasse Lääne-Eesti biosfääri programmialasse. Biosfääri programmiala (BPA) tegutseb 1990. aastast ning alal on viis strateegilist eesmärki: (1) BPA on kujunenud kestliku majanduse ja looduskasutuse pilootpiirkonnaks; (2) looduslik mitmekesisus on säilitatud; (3) BPA on hoidnud ja eksponeerinud saarte kultuuripärandit; (4) BPA omab rohemajandust toetavat uuringu-, seire- ja koolitusprogrammi; (5) BPA eesmärkide saavutamisel toimib aktiivne koostöö. Lääne-Eesti saarte programmiala eesmärgiks on koostöös Saare-, Muhu-, Hiiumaa ja Vormsi kohalike omavalitsuste, arendajate ja elanikega toimida kestliku arengu pilootalana.<sup>13</sup>

Vormsi saare pindalast ligi 70% on kaetud metsaga, hooldatavad rohumaad moodustavad saare pindalast 14%. Rumpo, Saxby, Hosby, Diby, Kersleti, Hullo, Rälby ja Sviby külade maadel asub Vormsi maastikukaitseala. Maastikukaitseala maismaaosa moodustab Vormsi valla pindalast 8% (740 ha). Pool kaitseala maismaa pindalast on riigimaa ning pool eramaa. Maakasutust iseloomustavad näitajad:

Pindala kokku	9498 ha
Katastriüksuste pindala	9342,1 ha
Katastriüksuste arv	1954

<sup>13</sup> <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/laane-eesti-biosfaari-programmiala>



Katastrisse kantud maa	98,4%
Maamaksumäär	2,5% maa maksustamise hinnast aastas
Põllumajandussaaduste tootmiseks kasutusel oleva haritava maa ja loodusliku rohumaa maksumäär	2% maa maksustamise hinnast aastas

Looduslähedase eluviisiga seotud arutelud on viimastel aastatel tihenunud kõikjal Eestis ja maailmas, näiteks on tõusnud nõudlus mahetoodete jmt järele, mida toetab ka üldine jõukuse ning teadlikkuse kasv.

Tugevused:

- Vormsilased on teadlikud saare looduskeskkonna unikaalsusest ning on seadnud selle väärtustamise ja hoidmise kõikide kohaliku elu mõjutavate arendusplaanide eeltingimuseks.
- Vormsi valla pindalast on ligi 70% kaetud metsaga, lisaks on hooldatavate rohumaaade all ligi 14% saarest.
- Haruldaste liikide ning kasvukohtade kaitseks on loodud maastikukaitseala, mis moodustab 8% valla pindalast. Vormsi maastikukaitseala ja Väinamere hoiuala kuuluvad Natura 2000 kaitsealade võrgustikku (Väinamere loodus- ja linnuala koosseisu). Lisaks kuulub Vormsi saar koos ümbritseva merealaga Lääne-Eesti saarestiku biosfäärikaitseala koosseisu. Vormsi rannikule jääb kaks rahvusvahelise tähtsusega linnuala.

Nõrkused:

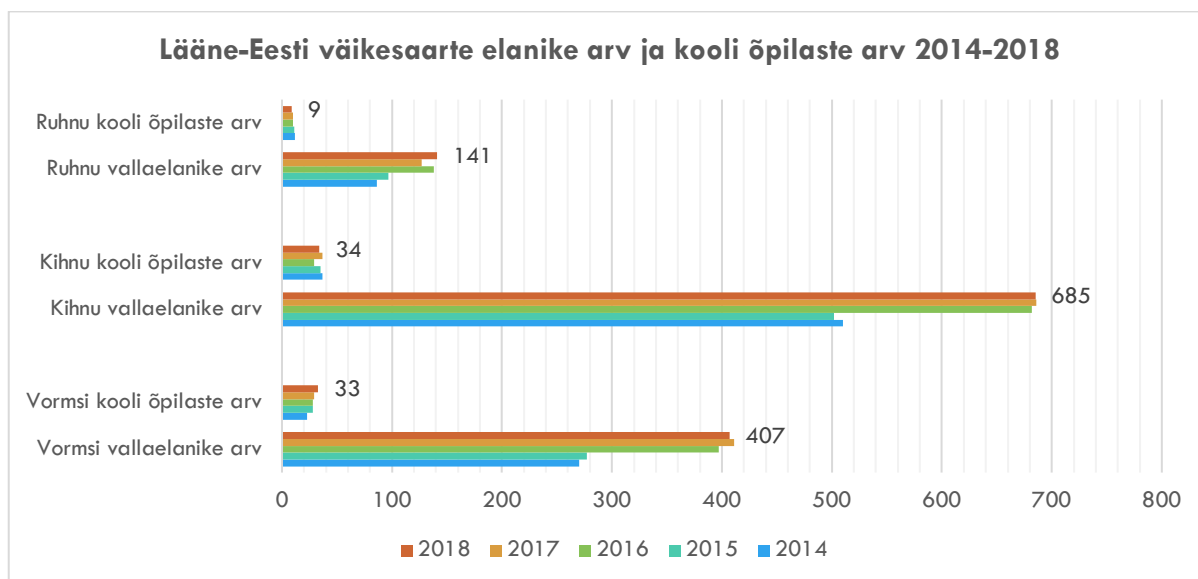
- Kohapealse väärimisega tegeletakse vähe, näiteks suurem osa puidust veetakse saarelt välja.
- Pärandkoosluste, sh rannaniitude, puisniitude ja loopealsete osakaal väheneb, kuna loomade karjatamise ja rohumaaade niitmisega tegeletakse vähe. Kuna rannaniite ei hooldata, tungib peale võrdlemisi liigivaene roostik, mis on rannaaladel ulatuslikult levinud.
- Valdav osa maaomanikest ei ela Vormsil (sh Rootsi kodanikud, kellele tagastati saarelt sõja tõttu lahkunud inimeste valdused). Seoses maade pärandamisega on side saarel asuvate kruntide ja nende omanike vahel veelgi vähenenud, hoogustunud on metsamaade müük kokkuostjatele.
- Maaomand on killustunud. Kuna ümberkruntimist pole toimunud, on maa jagatud omanike vahel kitsaste siiludena.

### 9.3. Eesmärgivaldkond: haridus

Kogukonna igapäevaelus on olulisel kohal kohaliku Vormsi Lasteaed-Põhikooli tegevus. Vormsi hariduselu mõjutab otseselt saare püsielanike arv. Kuigi endiselt domineerib liikumine maapiirkondadest linnadesse, leidub inimesi, kes otsivad teadlikult elamisvõimalusi

eraldatud ja rahulikumates piirkondades. Väikesaarte elanike arvu ja kohalikus koolis õppivate õpilaste arvu suhte kujunemist aastatel 2014-2018 kirjeldab järgmine joonis:

Graafik 8: Lääne-Eesti väikesaarte elanike arv ja kooli õpilaste arv 2014-2018



Allikas: Statistikaamet

Tugevused:

- Kooli taseme hoidmisel ja õppetöö arendamisel kasutatakse distantsõppe kaudu tekkivaid võimalusi, mis on võimaldanud pakkuda jätkuvalt konkurentsivõimelist alus- ja põhiharidust, vaatamata kohalike õpilaste arvu langusele.
- Vormsi suudab pakkuda unikaalset, turvalist ja looduslähedast õpikeskkonda.
- 2018/19 õppeaasta alguses avati lastead-põhikooli juurdeehitus, mille valmimisega saab kasutada kaasaegseid riietus- ja duširuume koos garderoobi ning tualettidega.

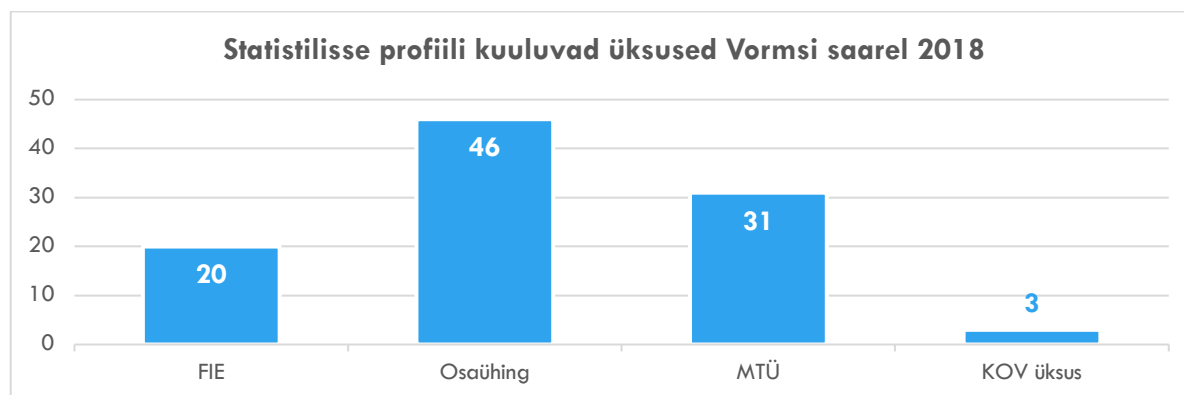
Nõrkused:

- Laste arv saarel on vähenenud, mistõttu on üha suurem surve hariduse jätkamiseks täiendavate õpilaste leidmiseks mujalt Eestist ja välismaalt.
- Saarele tööle asunud õpetajatele pole võimalik pakkuda elamispindasid jmt, mis muudaks kutse Vormsile atraktiivsemaks.
- Siseruumides toimuvaid sportimisvõimalusi pärsib sobivate ruumide puudumine.
- Kooli rolli ja potentsiaali kogukonna ühe keskusena pole seni suudetud täiel määral kokku leppida, kooliga seoses on olnud varasemalt mitmeid konflikte ja arusaamatusi, vähene usaldus ja koostöö kogukonna ja kooli vahel.

#### 9.4. Eesmärgivaldkond: ettevõtlus ja tööhõive

Aastal 2017 oli palgatöötaja kuukeskmise brutotulu Eestis 1155 eurot, Vormsi vallas vahemikus 1156-1299 eurot, mille järgi on vald Eesti 20 jõukaima valla seas.

Graafik 9: Statistilisse profiili kuuluvad üksused Vormsi saarel 2018



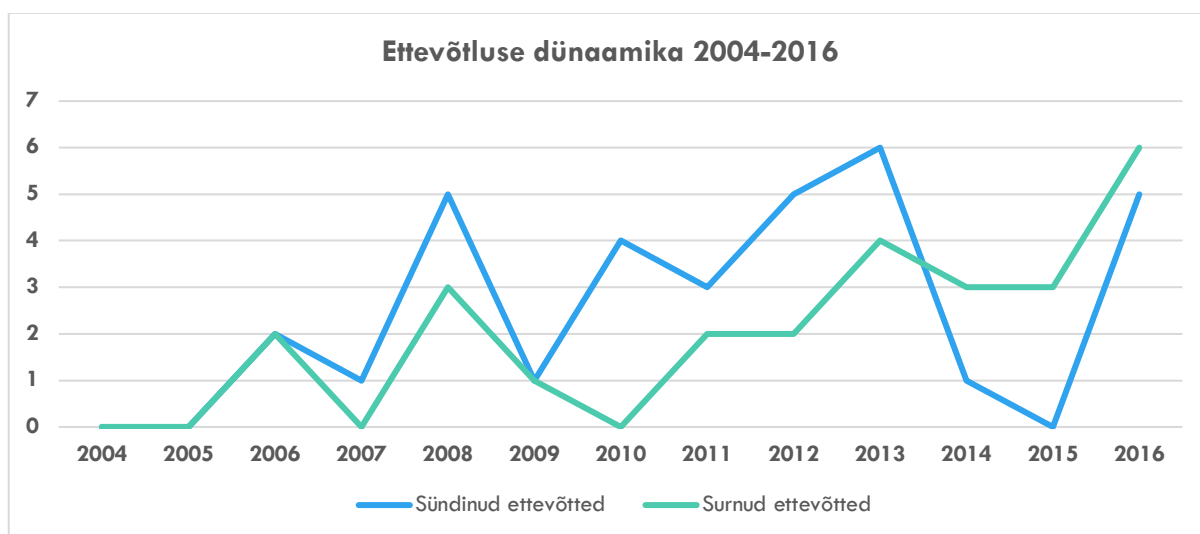
Allikas: Statistikaamet

Graafik 10: Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 2004-2016



Allikas: Statistikaamet

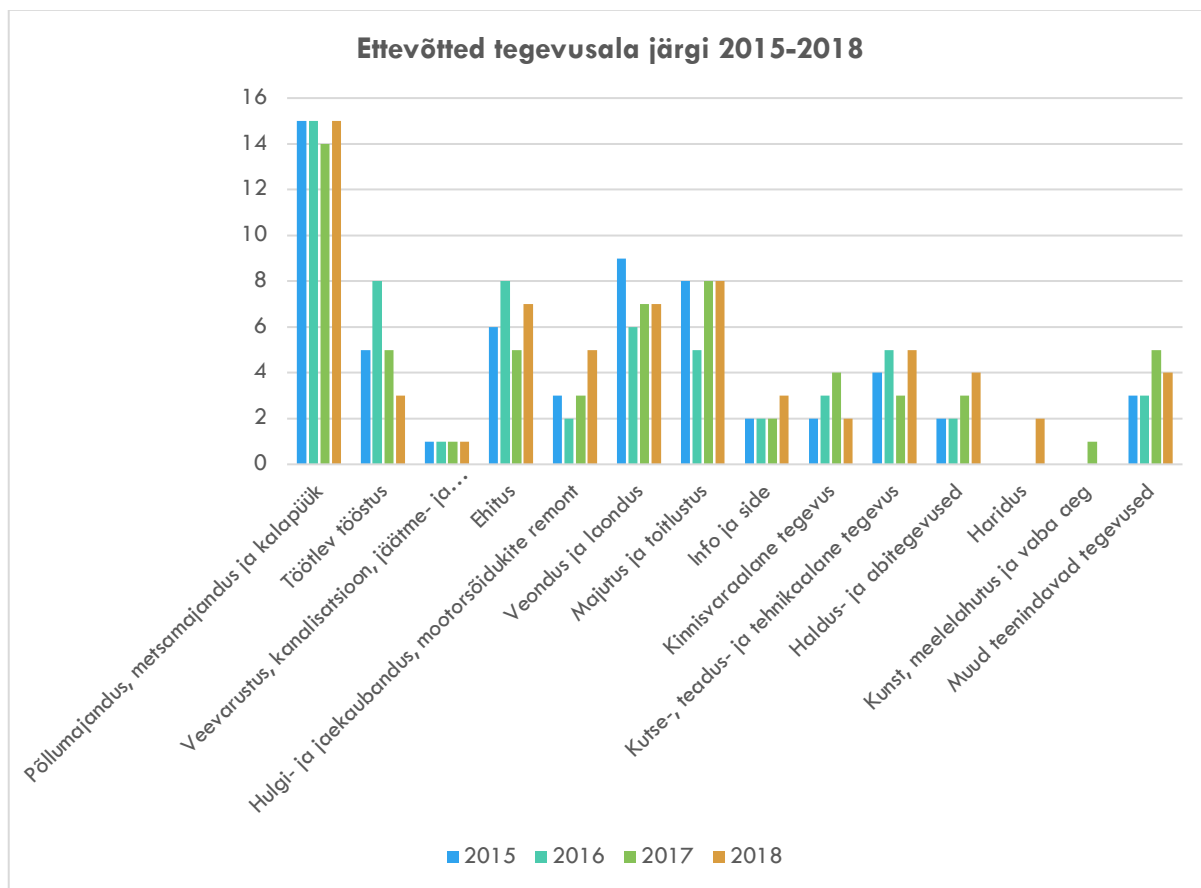
Graafik 11: Ettevõtluse dünaamika 2004-2016



Allikas: Statistikaamet

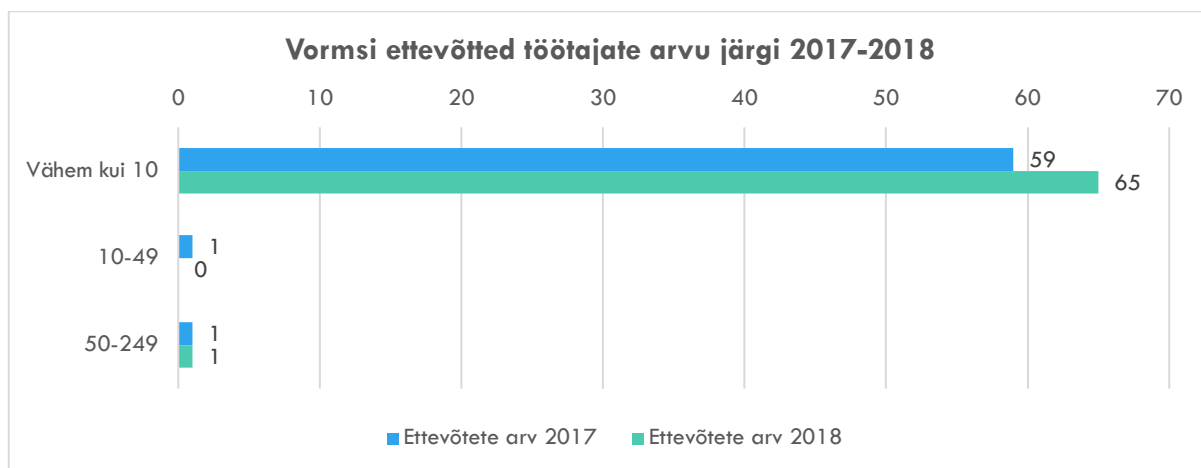
Vormsi vallas on domineerivateks tegevusaladeks turismimajandus (peamiselt majutusteenus), metsa ülestöötamine ja põllumajandus (põhiliselt loomapidamine). Maaharimisega tegeletakse oma tarbeks, kasumi tootmisest olulisem on oma vajadusteks põllumajandussaaduste tootmine. Töö on sageli osa elulaadist. Saarel on suund lihloomakasvatusele ja taastatud on lambakasvatus. Traditsiooniliselt on Vormsil tegeletud kalandusega, tänapäeval püütakse kala aga peamiselt enda tarbeks.

Graafik 12: Ettevõtted tegevusala järgi 2015-2018



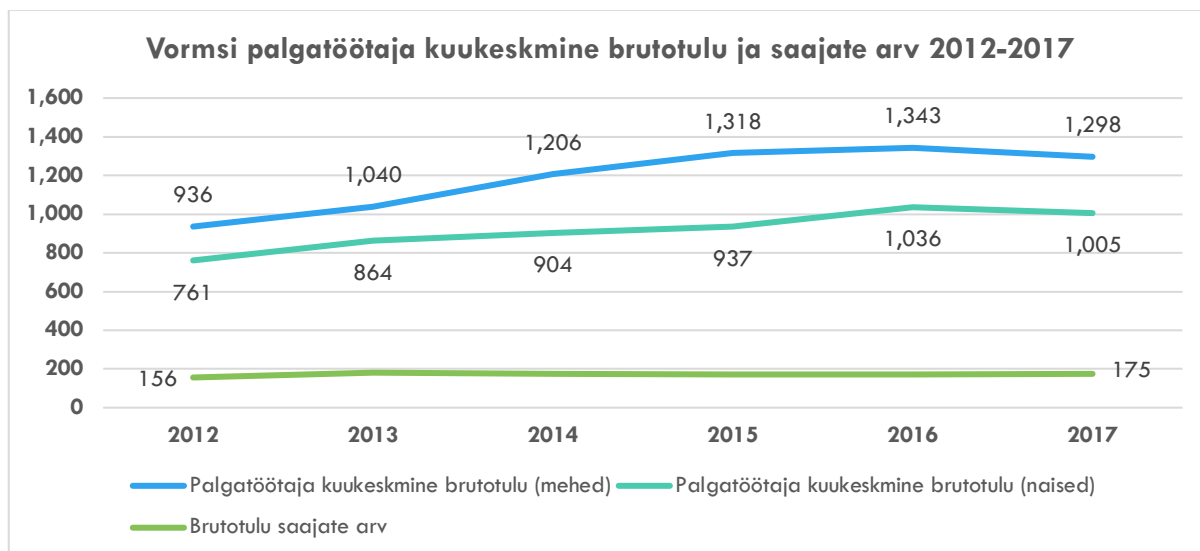
Allikas: Statistikaamet

Graafik 13: Vormsi ettevõtted töötajate arvu järgi 2017-2018



Allikas: Statistikaamet

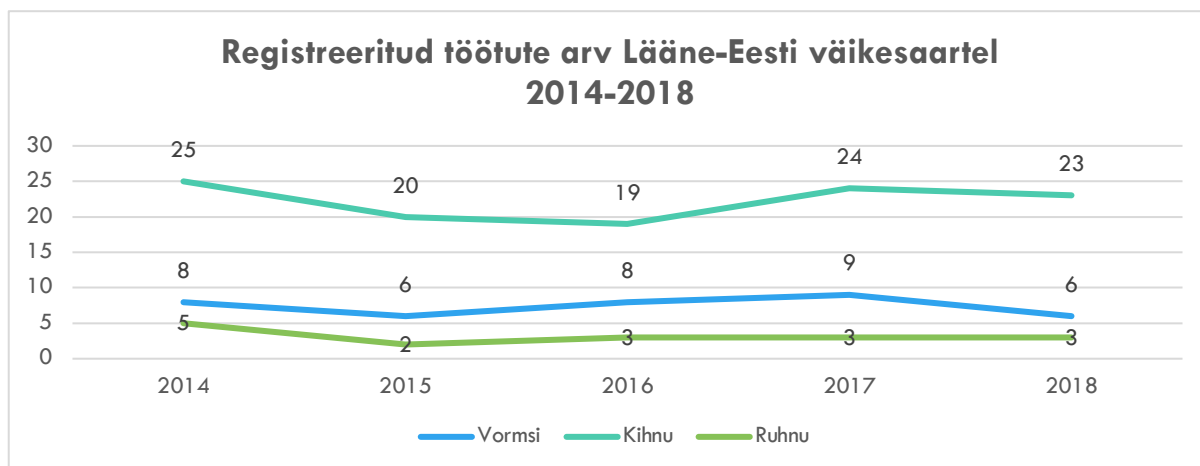
Graafik 14: Vormsi palgatöötaja kuukeskmine brutotulu ja saajate arv 2012-2017



Allikas: Statistikaamet

Vormsil registreeritud töötute arv on 2017. ja 2018. aasta võrdluses langenud:

Graafik 15: Registreeritud töötute arv Lääne-Eesti väikesaartel 2014-2018



Allikas: Statistikaamet

Tugevused:

- Saarel on kaugtööks vajalik internetiühendus, kuid ühendused ei ole piisavalt kiired ega stabiilsed.
- Vormsi pakub unikaalset keskkonda ettevõtjatele, kes väärtustavad looduslähedast ning saarelikku eluviisi.

- Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv on tõusvas trendis. Enim ettevõtteid tegutseb põllumajanduse, metsanduse ja kalapüügi, majutuse ja toitlustuse ning veonduse ja laonduse tegevusalal.

Nõrkused:

- Ettevõtete vaheline koostöö on väga napp, klasteri tüüpi koostööd ei arendata. Ettevõtluse arendamisel pole suudetud leida lahendust, mis looks juurde töökohti ning suurendaks nii saarel elavate inimeste arvu kui ka kohaliku ettevõtluse konkurentsivõimet.
- Demograafiline töötururiske indeks on madal (0,30), mis tähendab, et ühe tööturult lahkuja kohta on 0,3 potentsiaalset tööturuga liitujat.
- Ettevõtluse arendamist pärsib elamispindade nappus.

## 9.5. Eesmärgivaldkond: transpordiühendused

Tugevused:

- Vormsiga on tagatud regulaarne praamiühendus. Liini teenindab uus, 2015. a valminud parvlaev (200 reisijakohta, 22 sõiduauto kohta).
- Sviby sadam läbis hiljuti uuenduskuuri (sh rajati sadamahoone, paatide slipp, uuendati kaid, tehti teetöid).
- Vormsil toimib bussiliiklus, mille graafik on seatud vastavalt praamide sõiduplaanile.
- Hulloos paikneb maakonna suuruselt teine lennuväli, mis on võimeline teenindama nii väikelennukeid kui ka hobilennukeid. Samuti on saarel olemas nõuetele vastav helikopteri maandumisplats.

Nõrkused:

- Praamide väljumiste arv ei vasta elanike vajadustele, seda ennekõike suvehooajal, samuti ei ole praamide graafikud piisavalt paindlikud. Praamiühenduse graafik ei võimalda hiliseid tagasireise ning piirab elanike võimalusi saada osa mandril toimuvast.
- Metsaveo firmade mahukad broneeringud koormavad praamiliiklust.
- Sviby sadamas ei ole tagatud reisijate kvaliteetne teenindamine ja ohutu liiklemine.
- Statistikaameti ühistranspordi kättesaadavuse uuringu põhjal<sup>14</sup> ei ole Vormsi vallas ühistransport üle-eestiliste kriteeriumite järgi hästi kättesaadav (uuring käsitles busi-, trammi-, trolli- ja rongiliiklust).<sup>15</sup>

---

<sup>14</sup> <https://blog.stat.ee/2018/12/11/kolmel-inimesel-neljast-on-uhistransport-hasti-kattesaadav-nii-linnas-kui-ka-maal/>

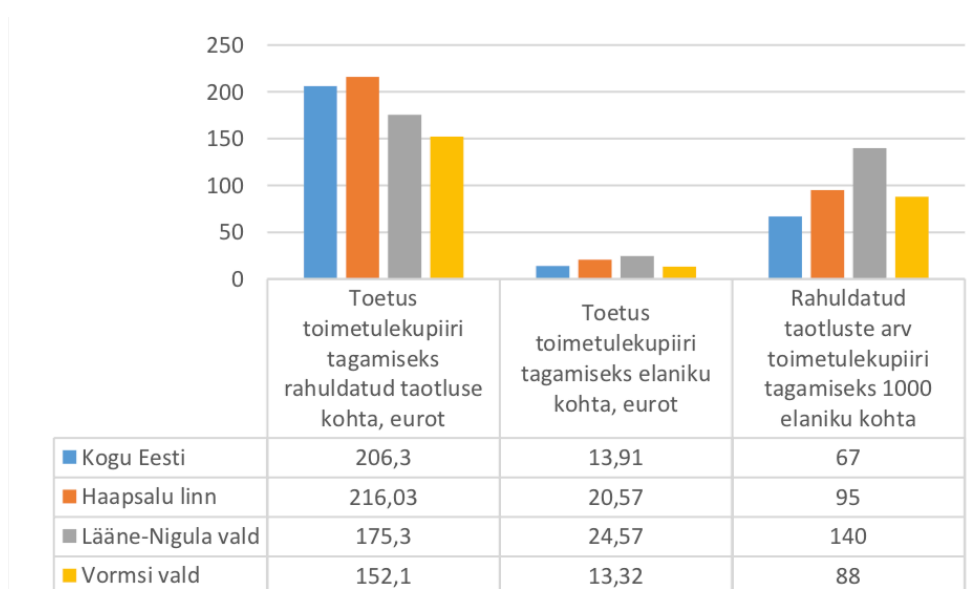
<sup>15</sup> Heaks kättesaadavuseks hinnatakse olukorda, kus ühistransport väljub igal argipäeval inimese kodust kuni 1 km raadiuses vähemalt kolm korda päevas vahemikus 6.00–20.00. Kusjuures üks reisidest peab väljuma vahemikus 6.00–9.00, mil suur osa inimestest läheb kooli ja tööle, teine

## 9.6. Eesmärgivaldkond: avalikud teenused

Teenuste pakkumine väikesaartel on pidevalt lahendamist nõudev probleem kogu maailmas. Lahendusi nähakse eeskätt infotehnoloogia teenuste arendamises, samuti turismi edendamises.

Sotsiaalhoolekande seaduses sätestatakse kohalikule omavalitsusele kohustus osutada kümmet sotsiaalteenust – koduteenus, väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus, tugiisikuteenus, täisealise isiku hooldus, isikliku abistaja teenus, varjupaigateenus, turvakoduteenus, sotsiaaltransporditeenus, eluruumi tagamine ja võlanõustamisteenus. Vormsi vallavalitsus suurt osa nendest teenustest ei osuta.

Graafik 16: Toimetulekutoetused 2018



Allikas: Statistikaamet, Lääne maakonna arengustrateegia

Tugevused:

- Saarel on tagatud elutähtsad teenused, samuti teiste peamiste avalike teenuste kättesaadavus.

---

reisidest vahemikus 15.00–18.00, mil tullakse tagasi koju ning kolmas kas vahemikus 9.00–15.00 või 18.00–20.00.



- Elu Vormsil on turvaline. Lääne-Eesti väikesaared on kuritegevuse statistika järgi üks Eesti turvalisemaid elupiirkondi. Vormsil paikneb kutseline päästekomando ning vabatahtlik Vormsi Merepääste Selts.

Nõrkused:

- Aastaringselt elab Vormsil alla 200 inimese ning see seab teenuste arendamisele paratamatult piirid. Vormsi perearst ei viibi alaliselt saarel, osaliselt on perearsti teenus korraldatud interneti vahendusel.
- Kuna saarel pole alaliselt kohal viibivat politseinikku või korrakaitseorganit, on kõrgem karistamatuse risk, mis võib eeskätt mõjutada liikluskäitumist, aga ka avalikku korda ja turvalisust laiemalt.
- Vallal on piiratud võimalused pakkuda vajalikus mahus ja kvaliteedis sotsiaalhooldekande teenuseid, sh koduteenust ja väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust. Arvestades eakate inimeste osakaalu kogu elanikkonnast, muutub eakatele abivajajatele osutatavate teenuste pakkumine tulevikus veelgi olulisemaks.

## 9.7. Eesmärgivaldkond: kultuur

Statistikaameti andmetel osaleb kultuurielus 41% Lääne-Eesti elanikest, enim käiakse raamatukogus või külastatakse kontserte (vrld Lõuna-Eestis ja Põhja-Eestis on sama näitaja 43%, Tallinnas 42% ja Kirde-Eestis 30%).

Tugevused:

- Saarel on võimalus regulaarselt kultuurist osa saada nii osaleja kui ka publikuna (sh tantsurühmad, käsitöö). Rahvamajas toimuvad aastaringselt kontserdid, teatrietendused, filmilainastused jm üritused. Saarel tegutseb mitmeid käsitöömeistreid, kes müüvad oma loomingut edukalt ka külalistele.
- Renoveerimise on läbinud 14. sajandist pärinev ning erandliku arhitektuuriga Püha Olavi kirik ja 80-aastase ajalooa rahvamaja. Eraalgatuslikult tegutseb Vormsi Talumuuseum.
- Kiriku taaspühitsemise auks korraldatav Olavipäeva tähistamine on kujunenud tuntud ja oodatud mitmepäevaseks kultuuri- ja vaba aja festivaliks, mis toob kokku vormsilasi kõikjalt maailmast.
- Pärandkultuur on seotud tihedalt kooli õppekavaga, lapsed ja noored õpivad tundma saare kultuuri ja ajalugu.

Nõrkused:

- Puuduvad ühised kokkulepped ja strateegiad, kuidas ja millises mahus sõja tõttu katkenud rannarootsi traditsioone saare arendamisel aluseks seatakse.
- Suurema nähtavuse ja majandusliku mõjuga kultuurisündmuste korraldamiseks puuduvad toetavad teenused (nt hilisõhtused praamiühendused, majutus- ja toitlustusvõimalused jmt). Praamiühenduste tõttu on piiratud vormsilaste võimalused saada osa kultuuritegevusest mandril.

- Osa väärtuslikust pärandist ja ajaloolistest rajatistest on endiselt hävimisohus.
- Inimeste üldine teadlikkus saare ajaloost, kultuuripärandist ja traditsioonilisest elulaadist on väike, mis omakorda võib tuua kaasa unikaalsete objektide kadumise või hävinemise teadmatusest.

## 9.8. Eesmärgivaldkond: turism

Lääne maakonnas oli 2018. aastal kokku 73 640 ööbimist majutusasutustes, neist 50 792 olid siseturistid (vrld Hiiu maakonnas ööbimisi 22 997, Saare maakonnas 150 976 ja Pärnu maakonnas 390 554). 2018. aasta lõpus avaldatud andmete järgi jõudsid Eestis toimunud siseturistide ööbimised kuuendat aastat järjest ja välituristide ööbimised kolmandat aastat järjest uue rekordini (3,62 mln välituristide ööbimist, 2,09 mln siseturistide ööbimist). Turismivaldkonna kasvu toetavad enim siseturism ning Venemaalt pärit turistid. Arvuliselt enim vähenes turism Soomest.

Vormsil tegutseb 10 majutusasutust, mida on kahe võrra rohkem kui 2011. a. Lisaks saab saarel telkida avalikul telkimisplatsil Svibys ja mõnel pool ka majutusasutuste juures. Veebileht [www.vormsi.ee](http://www.vormsi.ee) toob ära järgmised vaba aja veetmise võimalusi ja teenuseid:

Aktiivne puhkus	Kultuuripuhkus	Looduspuhkus
Giiditeenused	Vormsi talumuuseum	Vormsi rannad
Jalgrattalaenutus	Käsitöö tuba	Retked kivide ja rändrahnude juurde
Rolleri rent	Sepatööd	Allika matkarada
Bussi rent	Vormsi talharpajad	Prästvike järv ja allikad
Paadilaenutus	Vormsi savituba	
SUP laudade rent	Vormsi tuletornid	
Jalgrattamatkad	Rälby pukktuulik	
Seiklus UAZ-dega	Vormsi kirik	
Sõit hobuvankriga		
Meresõiduelamused ajalooliste puupaatidega		
Ekstreemsõit merel		

Tugevused:

- Vormsi on põneva ajaloo ning kauni loodusega väikesaar, kus on täidetud mitmed olulised eeldused keskkonda väärtustava turismi arendamiseks.
- Saare suurus ja olemasolev teede võrk loovad hea eelduse kvaliteetsete (jalgratta)matkade jmt puhkuste korraldamiseks.
- Vormsi üldine kuvand toetab kohalikul kultuuripärandil ja traditsioonidel põhinevate toodete ja teenuste väljaarendamist (rannarootsi teemad, käsitöö, mahetoit jmt).

Nõrkused:

- Puudub strateegiline koostöö turismiettevõtete vahel, turismivaldkonnaga seotud osapooled ei ole käivitanud turismiklastrit tegevuste koordineerimiseks ega ühisalgatuste käivitamiseks.
- Osa kriitilise tähtsusega teenuseid ei toimi aastaringelt (nt toitlustus, vaba aja teenused), mistõttu on turistide rahaline panus saare majandusse tagasihoidlik. Vormsi turismipakkumine on väga hooajaline.
- Majutusteenuse kvaliteet on kõikumine ning voodikohtade arv on nõudlust arvestades väike (ligikaudu 185).
- Puuduvad välja arendatud jalgrattateede võrgustik, telkimis- ja lõkkekohad, välikäimlad, erinevaid teekondi juhtivad viidad jmt matkataristu.
- Täiendavalt vajab arendamist turismisektori ökoloogilise jalajälje vähendamine, sh prügimajandus. Samuti tuleb tegeleda turismi tipphooajal liiklusohutuse teemaga.

### 9.9. Eesmärgivaldkond: kogukond ja vallajuhtimine

Kodanikuühenduste arv Vormsil on 01.12.2018 seisuga 25 (allikas: Statistikaamet).

Kuigi haldusreformi elluviimise käigus oli laual ka teisi variante, on reformi tulemuseks Vormsi valla säilimine iseseisva üksusena (nn mereliste saarvaldade erandi rakendamine, sama ka nt Kihnu, Ruhnu ja Muhu vallas).

Tugevused:

- Pikemaajalise strateegia arutelud on Vormsi elanikud alates kevadest regulaarselt kokku toonud ning erinevatele arvamustele avatud formaatides on läbi arutatud kõik olulisemad saare arengut puudutavad teemad.
- Saarel tegutseb mitmeid aktiivseid kodanikuühendusi. Eraalgatusel põhineb Vormsi Talumuuseumi tegevus, samuti mitmeid aktiivseid külaseltsi ja kultuuriühinguid, korraldatakse sündmusi ja viiakse ellu projekte. Vormsi Talumuuseumi tegevust veab MTÜ Vormsi Kodukandiühing, mis koondab Vormsi rootslaste kogukonda.
- Vormsi volikogu istungitest toimub veebiülekanne ning need on valla kodulehel järelvaadatavad.

Nõrkused:

- Viimastel aastatel on vajaka jäänud korrapärasest ja konstruktiivsest kogukondlikust arutelust. Probleemiks on usalduse puudumine ja varasemad konfliktid kogukonnas. Samuti on eri gruppide osalemine otsuste tegemises vähene, sh noorte osalus.
- Vormsi vallas ei ole väga tihedat kontakti Vormsi rootslaste kogukonnaga, kogukond ise on muutumises tulenevalt uue põlvkonna peale tulekuga, kelle sidemed saarega on nõrgad.
- Valla kodulehel on piiratud koguses informatsiooni, sh mitmete avalike teenuste kohta. Eriti puudulik on info teistest keeltes, sh inglise ja rootsi keeles, kuigi Vormsi on oluline turismi sihtkoht ning saarel omavad kinnistuid eesti keelt mitte kõnelevad inimesed.